

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje i Zelina)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Muzeja Moslavine u Kutini

Glavni i odgovorni urednik: Srećko Karapetrić

Tehnički urednik: Tihomir Krsmanović

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar),
Srećko Karapetrić (Kutina), Tihomir Krsmanović (Kutina),
Slavica Moslavac (Kutina)

KOREKTURA: Ana Bobovac, Srećko Karapetrić

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasiло solidarno financiraju Muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Muzej Moslavine Kutina

Za nakladnika: Slavica Moslavac

Tisak: Tiskara i knjigovežnica Kutina

Broj 14 - travanj 1991.

Godina XIV

Naklada: 600 komada

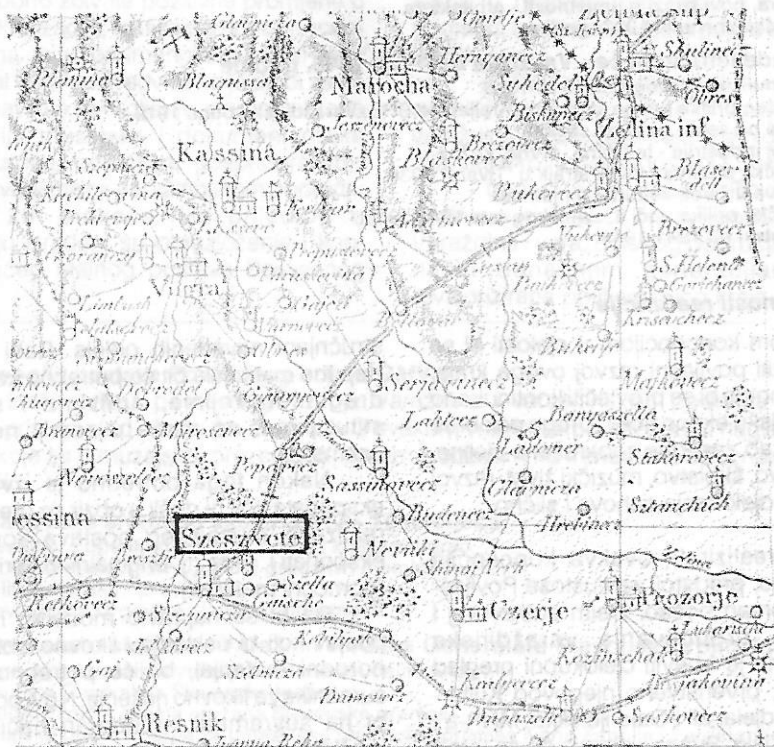
Naslovna stranica: Detalj sa izložbe "30. godina Muzeja Moslavine" u Kutini

SESVETE U SREDNJEM VIJEKU (14-15. stoljeće)

Do danas je vrlo malo napisano o povijesti mjesta Sesvete koje se nalazi oko 12 km istočno od Zagreba. Sesvete se nalaze na području koje u širem zemljopisnom smislu obuhvaća Prigorje¹ "od Podsuseda na zapadu pa sve do Komina na sjeveroistoku". Sesvetsko Prigorje obuhvaća pet manjih lokalnih regija². Sjeverna granica ovog područja je Medvednica, odakle se spuštaju mnogobrojni potoci prema Savi koja je južna granica. Brdoviti teren prestaje na nadmorskoj visini od 130 metara i prelazi u "aluvijalnu savsku ravnicu"³. Zapadna granica bila bi zamišljena linija Sesvete- Brestje-Goranec-Gornja Planina, dok bi istočna granica išla pravcem Sesvete-Sesvetski Kraljevec-Glavničica-Lužan-Adamovec-Moravče.

U srednjem vijeku područje Sesvetskog Prigorja u administrativnom, sudskom i

gospodarskom smislu spada pod zagrebačku županiju⁴. U drugoj polovici 13. stoljeća na ovom području se nalazi dio "moravečko-glavničke provincije"⁵ ili "starohrvatske plemenske župe u Prigorju"⁶ koja se u vrijeme Bele IV izdvaja iz zagrebačke županije i u kasnijim izvorima se za ovo područje upotrebljava izraz moravečko-glavnički komitat ili distrikt.⁷ Samo selo Sesvete u srednjem vijeku nalazilo se uz dvije vrlo važne trgovačko-vojne prometnice. U smjeru zapad-istok kroz Sesvete je prolazila "MAGNA VIA" koja je dolazila iz "Teutonije", prolazila kroz Zagreb, odakle jedan njen krak pod imenom "VIA REGIS" ide južno od Sesveta preko Brestja i Popovca prema Zelini i Varaždinu. Drugi njen krak nastavlja se od Zagreba i dalje kao "MAGNA VIA", prolazi kroz Sesvete i odavde ide na posjede templara u Sv. Martinu te dalje prema Čazmi.

Karta J. SZEMANA iz 1822. god.

Kada govorimo o najranijim pisanim povijesnim izvorima za Sesvete moramo uzeti u obzir dva faktora: Sesvete kao selo, naselje i sesvetsku crkvu. Obadvoje su u vrlo uskoj vezi i moramo ih zajednički proučavati. Selo Sesvete se prvi puta spominje u izvorima u "STATUTA CAPITULI ZAGRABIENSIS" iz 1334. godine, koje je 1874. izdao I. K. Tkalčić kao drugi tom svojih "MONUMENTA HISTORICA EPISCOPATUS ZAGRABIENSIS, saec. XIV". U tom djelu, na strani 22, u odjeljku pod naslovom (cap. XIV) "DE NOMINIBUS VILLARUM, QUAS IN COMUNU HABEMUS" se navodi: "IN DISTRICTU ZAGRABIENSI POSSIDEMUS VILLAS IN COMUNI, PRIMO: . . . ITEM VILLAM APUD ECCLESIAM OMNIUM SANCTORUM". Iz te godine imamo isto tako izvor koji spominje sesvetsku crkvu⁸, "ITEM ECCLESIA SANCTORUM OMNIUM CIRCA MAGNAM VIAM". Uz sesvetsku crkvu ili u njejoj blizini prolazila je i jedna druga prometnica, vrlo važna prvenstveno u vojno-strateškom smislu. To je današnja "Kašinska cesta" koja se je u tom vremenu nalazila na sjevernim obroncima Medvednice ("VIA TORDA")⁹ ali je to u stvari bila jedna od "vojničkih

cesta" koja se u slavonskim srednjovjekovnim izvorima naziva "VIA EXERCITUALE"¹⁰. Dolazeći sa juga, prelazila je Medvednicu kod Wrazilaza (današnji Laz) zatim kroz Kašinu i Sesvete do Save, gdje je kod "prelaza gubavaca" (TRANSITUS LEPPROSORUM) prelazila Savu (Ivanja Reka?). Ova cesta je bila jedina veza koja je spajala Hrvatsko zagorje, zapadnu Posavinu i Pokuplje.

Iz ovoga vidimo da selo Sesvete i sesvetska crkva u 1334. godini imaju vrlo povoljan položaj, leže uz dvije vrlo važne prometnice toga vremena, trgovačko-strateške, uz plodno zemljište vrlo povoljno za razvoj poljoprivrede. Ako prolaz između Samoborskog gorja i Medvednice, uz Savu, kojim "Magna Strata" ili "Magna Via" ide prema Zagrebu, možemo nazvati "zapadnim vratima" zagrebačke županije, onda možemo reći da su Sesvete "istočna vrata" zagrebačke županije i ne čudi nas da je ban Mikac 1343. ovdje postavio kraljevsku mitnicu¹¹. Sve to nam daje indicije da su Sesvete i sesvetska crkva još stariji, što ćemo pokušati dokazati još nekim povijesnim izvorima i dokumentima.

SESVETSKA CRKVA 1990.

U skupnoj potvrdi koju je Karlo Robert 1328. izdao zagrebačkoj crkvi¹² i njome potvrdio vlasništvo nad svim posjedima do tada dobivenim, kada se govori o posjedu SCEPNICHA (današnja Sesevska Sopnica) stoji: "SCEPNICHA apud ecclesiam omnium sanctorum". Iz ovoga vidimo da sesvetska crkva postoji već 1328. godine. Slijedeći izvor, po našem mišljenju stavlja je u još raniji period¹³: "OMNIUM SANCTORUM ECCLESIAM TERRAE". Ako termin "terra" označava posjed, onda možemo pretpostaviti da se na tom posjedu nalazi sesvetska crkva i u njenoj bližjoj okolici selo, današnje Sesvete. Na temelju ovoga ne možemo tvrditi da je sesvetska crkva sagrađena početkom 14. stoljeća ili krajem 13, ali možemo pretpostaviti da je selo starije od crkve. Selo Sesvete je bilo u zajedničkom vlasništvu zagrebačkog kaptola u prvoj polovici 14. stoljeća. Osim Sesveta u to vrijeme u zajedničkom vlasništvu su još sela "Lepa Ves, Vrapče, Oporovec, Retkovec i Kašina"¹⁴ (uz koju je pripadao veliki, ali vjerojatno slabo naseljen i iskorišten posjed Kozolin). Uočljivo je odmah -Kozolin je iznimka - da se radi o najstarijim kaptolskim posjedima, bilo da su iz 1217. godine, ili još iz XII stoljeća". Godine 1331. Zagrebački kaptol¹⁵ je među svoje kanonike (30-32 kanonika) razdijelio oko 300 jutara najplodnije zemlje zvane "TLAKA" - tako se "tlaka" oko potoka Trnave nalazila oko sela Oporovec, Retkovec i SESVETE. Tu zemlju je netko morao obrađivati, a sigurno da "tlaku" u blizini Sesveta nisu obrađivali kmetovi iz Vrapča, već okolnih sela, među ostalima i iz Sesveta. Zbog svega navedenog smatramo da je selo Sesvete postojalo i krajem 13. stoljeća, što ne možemo tvrditi za sesvetsku crkvu. Selo postoji u 13. stoljeću, ali ne pod imenom Sesvete (to će ime dobiti krajem 14. stoljeća) dok recimo J. Čuk smatra¹⁶: "Sesvete su se zvale Marcislavci. U nabranju posjeda zagrebačkog Kaptola g. 1328. nema Sesveta, nego se prije Gaja, danas Gajišća kod Sesveta spominje Marcislavac (Marcislouch) a to su onda Sesvete". Mi se s takvom konstatacijom ne slažemo, jer mislimo da do danas još nije lociran položaj srednjovjekovnog sela Gaj i time automatski pada u vodu Čukova tvrdnja¹⁷. Krajem 14. stoljeća u povijesnim izvorima se počinje koristiti za ime Sesveta

mađarski naziv "MENDZENTH"¹⁸. Iz 14. stoljeća imamo još jedan podatak (izvor) koji nam govori o sesvetskoj crkvi: godine 1363. župnik crkve je ANDRIJA, koji je te godine¹⁹ "na proštenju u Kašini bili su o Petrovu g. 1363. osim nekih Zagrebčana: sesvetski župnik Andrija, te Filec, kmet zagrebačkog suca Ligerija i dva zagrebačka dominikana: Dioniz i Martin. Po proštenju svratili se oni sesvetskom župniku i kad su sjeli k stolu . . ." Ovo nam možda govori da je sesvetska crkva u to vrijeme bila jedna od većih crkvi na području sesvetskog Prigorja - uz crkvu je postojao i župni dvor!

Stanovništvo Sesveta u prvoj polovici 14. stoljeća, i kasnije, bili su seljaci - kmetovi. Njihov feudalni gospodar bio je zagrebački Kaptol i oni kao i svi drugi kmetovi daju svome gospodaru novčana, naturalna i radna podavanja²⁰ (marturina, collecta, munera, crkvena desetina, tlaka). U 14. stoljeću u povijesnim izvorima se ne spominju u samim Sesvetama ili okolici plemići (nobiles) ali zato iz prve polovice 15. stoljeća imamo podatak da su "sesvetski plemići, svećenik Martin, sin Nikole, Petar, sin Dominika i dječak (?) Jakov, sin literate Tome"²¹ držali u vlasništvu 1424-5. godine jednu trećinu gospositijske Lovrečine (kod Vrbovca) i jednu trećinu Lovrečine grada.

U 15. stoljeću Sesvete postaju vrlo važno trgovačko i prometno središte. Godine 1458. zagrebački Kaptol je dobio kraljevski privilegij i on sada ima pravo postavljanje mitnice u Sesvetama²²: "koja je važna za ocjenu intenziteta seljačke trgovine u okolici Zagreba". Zagrebački kaptol je 1474. dobio povelju²³ kojom mu se dopušta "održavanje tri godišnja sajma i tjednog trga u Sesvetama". Krajem 15. stoljeća u naše krajeve počinju prodirati TURCI, pa tako i u sesvetsko Prigorje. O tome imamo izvor iz 1482. godine kada sesvetski kmetovi pišu molbu zagrebačkom Kaptolu da ih se oslobodi radne rente (tlake) jer su osiromašili zbog "štete koju su im nanijeli Turci."

Ovi prodori Turaka, te dobivanje Sesvetskog Kraljevca, Cerja i Kobiljaka u vlasništvo zagrebačkog Kaptola²⁴ otvaraju novu stranicu u povijesti sesvetskog Prigorja i samoga sela Sesvete.

BILJEŠKE:

- 1) V. Sokol, Arheološka istraživanja u Zagrebu i njegovoj okolici Hrvatsko arheološko društvo, Zagreb 1981. godine, 169.
- 2) F. Šatović, KAJ br. 6-Zagreb 1971, 81.
- 3) R. Gajer, Radovi br. 11, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1979, 6.
- 4) N. Klaić, Zagreb u srednjem vijeku, Zagreb 1982, 24
- 5) N. Klaić, n.d, 43
- 6) M. Hrg, Croatica christiana periodica br. 1, Zagreb 1977, 50.
- 7) Granice moravečke županije pokušali su još odrediti:
L. Dobronić, Po starom Moravču Zagreb 1979, 10-11;
J. Barlet Zagrebački arhidakonat do god. 1642, Zagreb 1903, 43.
- 8) J. Buturac, Starine broj 59, Zagreb 1984, 66.
- 9) R. Gajer, "Radovi" broj 11 ...str. 12.
- 10) R. Gajer, "Radovi" broj 11 ...str. 12.
- 11) Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, II-XVI, 1904-76, T. Smičiklas (E. Laszowski i M. Kostrenčić) - u daljnjem tekstu CD, CD-XI-47-48.
- 12) M. Stanisljević, Vjesnik državnog arhiva XI-1945, 88.
- 13) CD-VIII-389.
- 14) R. Gajer, Radovi br. 11, 58-59.
- 15) I. K. Tkalčić, Monumenta historica episcopatus zagrabiensis, Statuta capituli zagrabiensis, saec. XIV, 1874 (u daljnjem tekstu MEZ-II) MEZ-II-13,79.
- 16) J. Cuk, Zagrebačka županija oko XIII stoljeća, Zagreb 1942, 65.
- 17) O ovome problemu pisali su još:
L. Dobronić, Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkog Kaptola prema izvorima XIII i XIV stoljeća, Rad (JAZU) 286, Zagreb 1952, 231, 233, 228;
R. Gajer, Radovi broj 11, 9.
- 18) E. Laszowski, Povijesni spomenici plemenite općine Turopolje, I-IV, Zagreb 1904-1908, knjiga I, 145.
- 19) I. K. Tkalčić, Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae, IV, str. III, Zagreb 1897.
- 20) R. Gajer, Radovi broj 11 - o svim podavanjima kaptolskih kmetova autor je vrlo opširno pisao od 83 do 96 stranice.
- 21) J. Buturac, Vrbovec i okolica 1134-1984, Vrbovec 1984, 161.
- 22) J. Adamček, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća, Zagreb 1980, 327.
- 23) J. Adamček, n. d. str. 454.
- 24) I. K. Tkalčić, n. d, doc. 346.

Snježana PINTARIĆ, Spomen park Kumrovec - RJ "Staro selo "

POČECI ŠKOLSTVA NA PODRUČJU KOTARA KLANJEC

U istočnom dijelu Kumrovca nalazi se stara školska zgrada sagrađena krajem 19. stoljeća. U njoj je nastavu od 1900-1905. g. pohađao i Josip Broz. Kumrovec dobiva i novu školsku zgradu 1956. g. a prostori stare škole, uz neznatna preuređenja, obuhvaćeni su muzejskom namjenom, pa je tu postavljena izložba Muzeja revolucionarnog radničkog pokreta i NOB-e Hrvatskog zagorja.

U okviru programa uređenja i revitalizacije Starog sela Kumrovec, a na osnovi postojeće dokumentacije, 1981. g. školska je zgrada restaurirana, a unutrašnjost je prilagođena uređenju izložbe koja obuhvaća restauriranu učionicu i postavu dokumentarnog karaktera pod nazivom "Počeci školstva na području kotara Klanjec".

Počeci školstva na području kotara Klanjec vezani su uz franjevački samostan u Klanjcu.

Teško je nešto pouzdano reći da li je u naselju Klanjec prije osnivanja katoličke župe postojala škola za opismenjavanje djece. Iznenaduje jedan zapis iz 1629. g. koji bi mogao značiti, da je u Klanjcu početkom 17. stoljeća postojala škola. U darovnici župana N. Erdödyja II, sina Petra IV, hrvatske lože obitelji Erdödy, koji je napisao 3. VII 1629. g. određujući posjede prebendi sv. Leonarda, opata, franjevcima u Klanjcu, stoji doslovno kao prvo: "Reta Bara na Klanezu derzy, kadeje škola bila, y hischa prebendarska (...) Manuale (...) " (str. 11-13). Znači da se negdje u Klanjcu kod crkve i prebendarske kuće nalazila škola. Ako neka Reta Bara drži zemlju u Klanjcu, posjednik cesargradskog posjeda je znao, da je u nekoj kući bila škola. U pitanju pučke škole u Klanjcu iznenaduje i jedan zapis u Spomenici samostana u Klanjcu. Ako se